

CSABA LÁSZLÓ

Hat tézis az Európai Unió jövőjéről

A tanulmány hat, egymással szorosan összefüggő területet áttekintve vizsgálja az Európai Unió jövőjének legfontosabb gazdaságpolitikai és intézményi kérdéseit. Kiinduló tézise szerint a nemzetközi rendszer alapvető átrendeződése egyre kevésbé teszi fenntarthatóvá az európai integráció korábbi működési és gazdaságpolitikai kereteit. Az elemzés a 2028–2034-re szóló többéves pénzügyi keret finanszírozási dilemmáit, a nettó befizetői és kedvezményezett pozíciókat, az állami szerepvállalás és a védelmi kiadások növekedését, a tőkepiaci integráció és az európai versenyképesség problémáit, az EU további bővítésének feltételeit, valamint az Európa és az Egyesült Államok közötti kapcsolat átalakulását tekinti át. A tanulmány szerint az EU-nak a válságokra adott rövid távú reakciókon túl hosszabb távú intézményi és gazdaságpolitikai alkalmazkodásra van szüksége a növekvő közös kiadási igények, a versenyképességi kihívások, a geopolitikai bizonytalanság és a további bővítés következményeinek kezeléséhez. Magyarország számára mindez új integrációs stratégia kialakítását teszi szükségessé, amely nem korlátozódhat az uniós transzferek hazahozatalára és maximalizálására.*

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: F02, F15, F36, F55.

Kulcsszavak: Európai Unió, európai integráció, uniós költségvetés, tőkepiaci integráció, versenyképesség, EU-bővítés, európai védelempolitika, nemzetközi gazdasági rend.

Six theses on the future of the European Union

LÁSZLÓ CSABA

The study examines the key economic policy and institutional challenges facing the European Union across six closely interconnected areas. Its starting premise is that the fundamental reordering of the international system is making the EU's established

* Ez az írás az MTA IX. Osztálya által a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulója alkalmából rendezett, Az európai integráció perspektívái a legújabb kihívások tükrében című konferencián 2026. február 19-én tartott előadás kibővített változata. A szokásos megszorításokkal köszönettel tartozom Györffy Dóra és HalmTamás Antal észrevételeiért.

Csaba László az MTA rendes tagja, *professor emeritus*, Közép-európai Egyetem, Bécs és Budapesti Corvinus Egyetem (e-mail: csabal@ceu.edu).

A tanulmányra a Creative Commons CC-BY irányelvei érvényesek.

A kézirat első változata 2026. augusztus 31-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2026.11.xxx>

institutional and economic policy framework increasingly difficult to sustain. The analysis considers the financing dilemmas of the multiannual financial framework for the 2028-2034 period, net contributor and net beneficiary positions, the growing role of the state and defence expenditure, the challenges of capital market integration and European competitiveness, the conditions for further EU enlargement, and the changing relationship between Europe and the United States. The study argues that, beyond short-term responses to successive crises, the EU needs longer-term institutional and economic policy adaptation to address rising demands for common expenditure, competitiveness challenges, geopolitical uncertainty and the consequences of further enlargement. For Hungary, this also requires a new strategy towards European integration that cannot be confined to drawing and maximising EU transfers.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: F02, F15, F36, F55.

Keywords: European Union, European integration, EU budget, capital market integration, competitiveness, EU enlargement, European defence policy, international economic order.

Bevezetés

E tanulmány véglegesítésekor még lezáratlan a 2028 és 2034 közötti időszak finanszírozását biztosító többéves pénzügyi keret alapvonásairól szóló államközi alku. Rögtön hozzá kell tennünk azonban, hogy jelenleg nem csupán a nettó befizetők és a nettó haszonélvezők, a hagyományörzők és az újítók, valamint a mélyebb integráció és a nemzetek Európája elvét vallók közötti – szokásosnak mondható – szembenállás élesedett ki. Mint másutt részletesen kifejtettük (Csaba, megjelenés alatt), Donald J. Trump második elnökségének első két évében olyan kezdeményezések indultak el, amelyek a második világháború után kialakult, különösen pedig az egypólusú, szabályalapú világrend fundamentumait is kérdéseessé tették. Ehhez az új helyzethez pedig – akarva-akaratlan – mindenkinek alkalmazkodnia kell.

Az Unió jövőjét egy nemrég közreadott színvonalas nemzetközi kötet tárgyalja, a hosszabb távú trendekre összpontosítva (Székely & Halmai, 2026). Ebben a tanulmányban arra törekszünk, hogy e tartós trendeken túlmenően a gazdaságpolitika előtt álló kritikus választási lehetőségek közül a legfontosabbakat mutassuk be, a terjedelem adta korlátok figyelembevételével. Ismertnek tekintjük azokat az átfogó elemző munkákat, amelyek az EU fordulatos történetét (Berend, 2021), illetve a sok tekintetben meghatározó politikatudományi összefüggéseket (Bíró-Nagy & Medve-Bálint, 2026) taglalják. Saját hozzájárulásunkat ezért a döntéshozatal szempontjából leginkább vitatott kérdések körüljárására korlátozzuk, annak tudatában, hogy az egyes részművek önmagukban is külön monográfiát igényelhetnének.

Tanulmányunk a döntéshozatal időbeli és információs korlátait is figyelembe veszi. Ezért – a teljesség igénye nélkül – hat olyan területet tekintünk át, amelyek alakulása meghatározó lehet arra nézve, hogy milyen minőségű, mélységű és hatékonyságú európai integrációra számíthatunk a következő évtizedben. E folyamatok jórészt már megindultak, kibontakozásuk iránya azonban legalábbis vitatott, és következményeik ezért csak korlátozottan láthatók előre.

Bolha vagy elefánt?

Az Európai Unióval foglalkozó minden közgazdasági elemzés egyik sarokpontja a többéves pénzügyi terv, amelynek nagyságáról még nem született döntés. Jelenleg a Bizottság 2 billió eurós javaslatát¹ veszik alapul a tagállamok és a független elemzők. Ezt az összeget inkább kevésnek, mint soknak mondhatjuk, hiszen nem tartalmazza a jelenleg futó Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz (*Recovery and Resilience Facility*, RRF) forrásait, annak ellenére sem, hogy a kiadási célok jelentősen megszorodtak. Csak példaként említjük a 2025. évi NATO-döntésekből adódó, hosszú távú elköteleződést jelentő katonai kiadásokat. Megemlíthetjük emellett a lengyel és a spanyol, valamint a bolgár és a görög határon jelentkező, különösen akut migrációs nyomást is. A Draghi- (2024) és a Letta-jelentés (2024) nyomán elvileg előtérbe kerülhetnének továbbá a kutatás-fejlesztési kiadások, az intézményfejlesztés és az oktatási szféra is.

A jelenlegi – 2021–2027-re vonatkozó – többéves pénzügyi keret kiegészítése ereendően közös és tagállami hitelek felvételével történt. Az Európai Számvevőszék többszöri sürgetése ellenére a valódi saját források megteremtésében nem történt áttérés. A közös hitelfelvételt tiltó dogma megdőlt ugyan, de a következmények kérdése (ki fizeti végül a révést, és miből?) nyitva maradt.

Súlyosbítja a pénzügyi helyzetet, hogy ha 2028-tól további bővülésre kerülne sor, akkor Izland lenne az egyetlen nettó befizető.² Ukrajna, Moldova, Montenegró és Szerbia, de a többi hivatalos tagjelölt állam is kézenfekvően a nettó haszonélvezők közé kerülne. Vagyis a helyzet: szaporodó, többnyire indokolt kiadási jogcímek stagnáló források mellett. Mindez összhangban áll Palánkai (2024, 51. o.) előrejelzésének borulató változatával, amely szerint a sok tekintetben a média által vezérelt, rövid távú (vagy inkább rövidlátó) döntések az integráció elmélyülése helyett annak stagnálásához, sőt a brexit által már jelzett széttartáshoz is vezethetnek.

Az érzelmileg túlfűtött viták lehűtéséhez érdemes felidéznünk, hogy már az európai középkorban a teljes jövedelem 5–10 százalékára rúgott a jövedelmek egyházi és állami központosítása (amiből az állami központosítás mértéke azonos az uniós maximum 2 százalékaival). Igaz, az EU-hoz bizonyos szempontból hasonlítható elrendezésekben – mint amilyen a Német-római Szent Birodalom volt – egy-egy nagyobb vállalkozáshoz, például háború indításához a birodalmi gyűlés döntésére volt szükség, ahol külön szavaztak a finanszírozásról is. Jelenleg természetesen nem a mostani többéves pénzügyi keret megötszörözése van napirenden, hanem voltaképpen néhány egyszerű kérdés. Például az, hogy a 2026 szeptemberében lejáró RRF-ben szereplő összegek rendelkezésre bocsátására sor kerülhet-e annak ellenére, hogy a koronavírus-járvány idején ezt a keretet szigorúan egyszeri alkalomra és a fix határidőig bezárólag hagyták jóvá.

Hasonlóképpen fontos tudnunk, hogy a bővebb Next Generation EU-ban elvileg rendelkezésre álló összegeket a leginkább kedvezményezett déli államok átlagosan

¹ Ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy kormányzati szinten mondjuk két tucat tagállam helyeselné ezt az összeget, mi több, finanszírozni is hajlandó lenne.

² 2026. augusztus 29-én népszavazás döntött arról, hogy Izland ne újítsa fel a 2015-ben visszavont csatlakozási kérelmét. (A szerk.)

alig egyharmadrészen tudták lehívni. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a korrupció és az elszívargás elleni fellépés kellő elrettentő erővel bírt. Másfelől szó sincs arról, hogy az RRF-ben való részvétel bármely ország számára makroökonómiai szempontból is jelentős könnyebbséget („pénzesőt”) jelenthetne, illetve jelentett volna.

A Bizottság tervezetében szereplő keretösszeg tehát elmarad a jelenlegi lehetőségek (a GNI 1 + 1 százaléka) adta mozgástértől is. Ráadásul tizenegy „fukar állam” még ezt az összeget is túlzottnak véli. Mivel ők a nettó befizetők, már egyetlen szereplő ellenkezése is súlyos akadályt jelenthet a tervezet elfogadása előtt.³ Nem csekély kérdés jelenleg az sem, hogy a Bizottság, illetve az általa felhatalmazott EKB meddig mehet el a hitelfelvétellel fedezett kiadások csúszós útján. Amint az ukrán támogatás kapcsán kellő nyilvánosságot kapott, korántsem magától értetődő, hogy mely országok és milyen mértékben állnak jól a közös adósságért. A cseh és a magyar kimaradás már jelzi azt a megoldatlan kérdést, hogy az uniós szervek – a történelmi analógiát erősítve – csak eseti megállapodások révén dönthetnek-e hitelfelvételről. Ebben az esetben viszont a célok szaporodása önmagában is súlyos közpénzügyi nehézséget okozhat, hisz nem tudni, ki fizeti a révést.

Aki kapja, marja?

A többéves pénzügyi keretnek már a legelső tárgyalásakor felmerül – közvetlenül és közvetve – a nettó befizetői és a nettó haszonélvezői pozíciók alakulása. Nem kétséges, hogy a politikusok és a közvélemény számára ez az egyik legfontosabb kérdés.

A rend kedvéért ismételjük meg a közismert tényt: a nettó pozíció mit sem mond arról, hogy vajon „megéri-e” az uniós tagság. Aki már volt sportklub tagja, rendelkezett hangversenybérlettel vagy Spotify-előfizetéssel, tisztaban van azzal, hogy a belépő ára csak egyike a mérlegelendő szempontoknak. Hasonlóképpen egy nemzetgazdaságnak is hasznos lehet egy közösséghez tartoznia, akár az ellátás biztonsága, akár a piac mérete, akár a személyes kapcsolatok életben tartása szempontjából.

Különösen Ukrajna csatlakozása kapcsán fontos felidézni azt a török csatlakozás esetében számtalanszor mérlegelt kérdést, hogy vajon bölcs dolog lenne-e ilyen-olyan okból lemondani Európa egyik legversenyképesebb hadiiparáról, illetve az immár az első világháborúnál is hosszabb ideje a túlerővel szemben helytállni képes véderejéről. Ez akkor is releváns kérdés marad, ha – mint valószínű – hazánknek a legtöbb közép-európai tagállamhoz hasonlóan a hagyományos nettó haszonélvezői pozíció elvesztésével kell számolnia 2028 után.

Az integrációs elméletek régóta óvnak attól, hogy egyes uniós termelők jövedelmi helyzetét összetévesszük a nemzetgazdaság egészének helyzetével – vagyis azzal, hogy ami jó a Trump családnak, az szükségképpen jó Amerikának is.⁴ Hasonlóképpen elő-

³ Tegyük hozzá: az újabb szakirodalomban súlyos ellenérvek fogalmazódtak meg a kohéziós politika egészének indokoltságával és módszereivel szemben egyaránt (Palma, 2026), vagyis itt nem egyszerűen a szokásos osztzkodási marakodás folyik.

⁴ Ennek a kirívóan összeférhetetlen ügynek a részleteit annak kapcsán tárgyalták, hogy a szabályozó előzetes, feltételes engedélyt adott a Trump családhoz kötődő World Liberty Financial kriptovállalkozás

fordulhat, hogy a mikroökonómiából ismert közjavak megszerzése nem ingyenes. Ezt úgy szokás megfogalmazni, hogy azt érdemes közös alaptól finanszírozni, ami egynél több tagállam⁵ és egynél több szereplő számára kimutatható hasznot hoz.

Mindebből belátható, hogy tévútra viszi az egész gondolkodást, ha nem az a kérdés, mit tudunk közösen jobban elérni, mint külön-külön, hanem az, hogy kinek milyen az EU-n belüli nettó pénzügyi egyenlege. Azt a kérdést, hogy a közös, az egyéni vagy a globális megoldás-e a legjobb, nyilván más szempontokat is bevonva lehet érdemben mérlegelni.

Természetesen a többéves keret vitája alkalmat ad arra is, hogy a történelmileg kialakult anomáliákat felszámolják. Például kevesen tudják, hogy az EU élvezőnyébe tartozó Ausztriának, Dániának, Hollandiának, Németországnak és Svédországnak ugyanolyan egyedi visszatérítésük van, mint amilyen egykor a briteknek volt. Emellett számos további sajátos kivétel is ismeretes, különösen a környezeti és munkavédelmi előírások, valamint a regionális sajátosságok vagy a közegészségügyi szabályok piacvédelmi alkalmazása terén. Bár ezek lenyесése konkrét érdekeket sért – és ezért sajtóvisszhangot is kivált –, felszámolásuk alighanem hasznosabb, mint a nettó pozíció javítása érdekében tett, nemritkán az abszurditás határát súroló apparátusi erőfeszítések.

A katonás Európa

Az Európai Unió hagyományosan a piaci integrációra épült, a négy szabadság elvéből kiindulva, majd e folyamatot a közös valuta bevezetésével kiteljesítve. Ez a hagyományos felfogás előbb a globális pénzügyi válság, majd a világjárvány elleni fellépés keretében átalakult. Jogos rámutatni arra is, hogy ez a folyamat párhuzamosan az Egyesült Államokban is végbement, különösen a Biden-korszakban, és fő irányát a digitális és zöld átállás támogatása jelentette, gyakorta más célok árnyékában (Farkas, 2024).

Az EU a 2021–2027-es pénzügyi keretben történetének egyik legnagyobb fiskális vállalkozását vitte végbe a Next Generation EU programmal, amelynek központi eleme volt a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz (RRF). A 807 milliárd eurós Next Generation EU-t az Európai Bizottság az Unió nevében felvett hitelből, a tőkepiacokon kibocsátott kötvények révén finanszírozta. Az elemzésünk keretein messze túlmutató Next Generation EU jelentős újítás volt mind az integrációelmélet, mind az európai integráció gyakorlata szempontjából (Schramm & Zgaga, 2026).

Egyetértőleg idézzük a fenti áttekintő irodalomösszegzés azon következtetését, hogy e kezdeményezéssel a Bizottság nemcsak végrehajtói, hanem politikacsínáló, kezdeményező és ellenőrző szerephez is jutott. Ez különösen az RRF esetében jelentett újdonságot: a számottevő összegű támogatások és hitelek folyósítása a tagállamok által vállalt

által létrehozott World Liberty Trustnak (*Wall Street Journal*, 2026. augusztus 14.; *Financial Times*, 2026. augusztus 14.).

⁵ Például a 4-es metró esetében ezt nehéz lenne igazolni.

reformok és beruházások teljesítéséhez, illetve az ezekhez kapcsolódó mérföldkövek és célértékek eléréséhez kötődött. A magyar közbeszéddel ellentétben tehát itt nincs szó bőségszaruról, avagy „szabad felhasználású” pénzüsszegekről, amelyekből lényegében bármit lehetne finanszírozni, ami az országnak kedvező.

Ebben az írásban csak az EU-szintű etatista fordulatot taglaljuk, a globális és nemzeti trendeket nem, bár az összefüggés közvetlen. Az uniós politikák szempontjából meghatározónak mondható a koronavírus-járvány idején végbement, de a válság elmúltával is maradandónak bizonyuló, állami aktivizmusra épülő iparpolitikai fordulat (Györffy, 2026). E fordulat a civil iparágakban ment végbe, és főképp a piaci kudarcokra, valamint a versenyképesség támogatásának tengerentúli közpolitikai eszközeire hivatkozott – inkább több, mint kevesebb joggal. Ebben meghatározó szerepet játszott a von der Leyen vezette Bizottság zászlóshajójának tekinthető 2019. évi zöld megállapodás (Európai Bizottság, 2019). Ebben számszerű, konkrét tervmutatók, határidők és finanszírozási mértékek szerepeltek, a fedezetre vonatkozóan azonban kevésbé egyértelmű vállalások születtek. A zöld célokat egyes rossz állapotban lévő ágazatokban számos további intézkedés egészítette ki. Ugyanakkor szembeötlő, hogy e cikk lezárásakor a legtöbb fejlett országban (köztük az EU meghatározó államaiban és Kanadában is) – amerikai mintára – már fellazultak a zöld célok. A kormányzatok az ipari versenyképesség szempontjait támogató árképzési megoldásokat és támogatási sémákat fogadtak el (Freeman, 2026).

Az európai iparpolitikai fordulatot sok tekintetben fölerősítette a Trump elnök nyomására a NATO-ban 2025 júniusában elfogadott vállalás, amely a védelmi és a védelemhez kapcsolódó kiadások GDP-arányos emelését, a GDP 5 százalékos szintjének elérését irányozza elő. Bolouri és szerzőtársai (2026) joggal mutatnak rá arra, hogy ez a cél nemcsak önkényes, hanem a védelmi képességek növelése szempontjából legalábbis kétértelmű, ezért értelmezésre szorul. Ennél talán még fontosabb kérdés, hogy az említett cél a NATO-tagokkal csak részben átfedő EU keretében és szervezésében valósuljon-e meg, és ha igen, milyen forrásból. Egyfelől a költségvetési fegyelmet előíró stabilitási egyezményt továbbra is megengedően kezelik. Másfelől a közös fejlesztés kirakatának számító francia–német vadászgépfejlesztés hivatalosan és véglegesen lekerült a napirendről. Emellett kérdés, hogy például a semleges Ausztria és Írország milyen szerepet tud és akar vállalni e kezdeményezésekben.

A katonai fejlesztések, illetve az egész terület továbbra is a szűkkeblű nemzeti és presztízsszempontok uralma alatt áll. Elemi egységesítési és szabványosítási intézkedések sem valósultak meg. Az amerikai parancsnokság és logisztika kiváltására lényegében még formális lépések sem történtek. Mindez újabb kérdéseket vet fel az Unió védelmi képességeinek erősítése, illetve a védelmi együttműködés elmélyítése tekintetében.

Kézenfekvő lenne, hogy amennyiben a fenti elhatározás komoly szándékot tükröz, akkor a korábbiaknál határozottabb szupranacionalizmusra is szükség lenne. Vélhetőleg ennek inkább a NATO, mint az Unió tud keretet biztosítani. Ugyanakkor teljesen nyitott az a kérdés, hogy az uniós tagállamok minek a terhére és milyen finanszírozási technikával tudnak e kezdeményezésben helytállni. Az EU-nak 1999 óta elvileg van ugyan közös kül- és biztonságpolitikája, ennek léptéke azonban eltérpül

a fentiekhez képest. Mi több, az uniós szervek – kezdve a kül- és biztonságpolitikai főképviselőn – nem rendelkeznek a NATO-parancsnokokéhoz mérhető döntési,⁶ sőt képviselési kompetenciával sem.

Tőkepiac és versenyképesség

Az európai gazdaság évtizedről évtizedre lassabban növekszik, mint két fő világgazdasági versenytársa, az Egyesült Államok és Kína. Míg az utóbbi előnye a fejlettségi szintek különbsége miatt a növekedési elmélet szerint természetesnek mondható, az Egyesült Államok esetében ez az érv nem állja meg a helyét. A közkeletű magyarázat szerint a döntő különbség az intézményrendszerben, ezen belül konkrétan a pénzügyi piacok fejlettségében, illetve elmaradottságában keresendő (Aghion, 2026).

Jogos a kérdés, hogy ha az EU eredendően piaci integráció, a korábbiakban miért nem haladt előre a tőkepiaci integráció terén. Legkésőbb a 2009–2010-es pénzügyi válság kezelésekor politikai szinten is felvetődött a tőkepiaci unió gondolata, az ekkor kibontakozó bankunióhoz kapcsolódva. Végső soron a bankunió megteremtheti a tőkepiaci unió felé vezető továbblépés feltételeit is, hiszen a két terület közötti különbség – a pénzügyi innovációtól sem függetlenül – folyamatosan csökken.

2016–2017-ben a Bizottság már meglehetősen részletes szabályozást készített, amelynek alapján a tőkepiaci unió a gyakorlatban is megvalósítható lett volna. Ezt azonban háttérbe szorította a koronavírus-járvány okozta válság, amely az élet szinte minden területén – nem csak az egészségügyben – elfogadottá, sőt kívánatossá tette a korábban kissé lenézett állami megoldásokat.

Az elmélet oldaláról közelítve szinte érthetetlen, hogy ha az áru- és a munkaerőpiacokon előnyös az egységes nagy térség kialakítása, miért éppen a náluk mobilabb és élénkebb verseny jellemezte pénzügyi piacokon nem került sor az egységes piac megteremtésére. Hiszen a bankunió immár másfél évtizede valóság. A válasz sok tekintetben kiábrándító: a részletes elemzés a szabályozó hatóságok és a költségvetés közvetlen érdekeltségét látatja az elakadás okaként (Brenner, 2022).

Elemzésünk előrettekintő jellege miatt is meg kell említenünk, hogy az Európai Bizottság 2025. március 19-én újabb részletes javaslatot készített a témában (Európai Bizottság, 2025). Az ambiciózus terv 10 ezer milliárd eurónyi forrás mozgósítását célozná azáltal, hogy a pénzügyi területen meglévő piaci korlátok és egyéb akadályok lebontásával lehetővé tenné a megtakarítások beruházássá alakítását. Ebben különösen fontos a nyugdíjalapok határon átnyúló befektetési lehetőségeinek megteremtése, valamint az, hogy az uniós államok rezidensei könnyebben hozzáférjenek más tagállamok tőzsdei értékpapírjaihoz. A fent idézett forrás ismeretében nehéz lenne azt mondani, hogy a terület szabályozása nem nőtt volna fel a feladathoz. Ugyanakkor az említett kormányzati érdekek nem múltak el, hanem továbbra is fenntartják azokat a korlátokat, amelyek korábban is akadályozták a folyamatot.

⁶ E kérdést részletezi katonai szakértők tollából Olsen (2024).

Természetesen az is igaz, hogy a bankalapú európai vállalatfinanszírozás kevésbé igényli a tőkepiaci finanszírozást, mint a részvényalapú amerikai rendszer. Ezen egyetlen szabályozási lépéssel vélhetőleg nem lehet túljutni. A francia, az olasz vagy a spanyol tőzsde egészében sem éri el az angol vagy az amerikai tőzsde egyes szereplőinek méretét, tapasztalatát és kockázatviselő képességét.

A gazdasági érvekhez közvetlen politikai szempontok is társulnak. A nyolcvanas és kilencvenes évek piacpárti konszenzusát a piaccal szemben minimum kételkedő, némelykor pedig ellenséges közhangulat váltotta fel. Az uniós szintű szabályok nagyfokú deregulálását előirányzó, összesen tizenkét területet érintő részletes omnibuszjavaslat⁷ leszavazása – bár a radikális jobboldallal szembeni erődemonstráció is volt – egyértelműen jelzi, hogy a pénzpiacok deregulálása és egységesítése nem szerepel a következő időszak politikai súlypontjai között. Vagyis racionális lenne, de előre nem jelezhető.

A belső reformok ügye és módja nyilván az Unió jövője szempontjából is meghatározó jelentőségű lesz mind az elvek, mind a technikák tekintetében. Ez önálló elemzést és dokumentálást igényel (Csaba, 2025), amely szétfeszítené a jelenlegi gondolatmenet kereteit.

A további bővítés lehetőségei

Az Európai Unió jövőjét értelemszerűen meghatározza – közvetlen és stratégiai értelemben egyaránt – a további bővülés vagy annak elmaradása. A további bővülés elvi és gyakorlati szempontból egyaránt napirenden van. Elvileg az Uniót alapító szerződések óta szerepel az alapokmányokban, hogy a szervezet nyitva áll minden európai demokrácia előtt. Gyakorlatilag két térség jön szóba.

Az egyik a Balkán államaié. Ezek az országok a legutóbbi bővülési hullám óta, azaz negyedszázada állnak sorban a tagságért. A részletes tárgyalások változó eredményességgel, de azóta is folynak. Sajtójelentések szerint Montenegró lényegében lezárta az összes fejezetet, és Albánia is nagyon közel van ehhez. Ugyanakkor nem kétséges, hogy a török tagság 2018. évi meghíúsulása óta erőteljes fenntartások vannak a más, sajátos társadalmi és politikai helyzetű, meglehetősen instabil térségbeli országokkal szemben.⁸

A másik terület az egykori Szovjetunió utódállamainak megváltozott geostratégiai helyzete. Három posztsovjeti állam, Ukrajna, Grúzia és Moldova is tagjelölti státuszt kapott. Kézenfekvő, hogy belépésük új katonai és pénzügyi kérdéseket vetne fel, különös tekintettel arra, hogy a két kisebb állam belpolitikailag megosztott, és ekképpen csak lassan tud előrehaladni a közösségi vívmányok átvételében.

Ukrajna felvétele a 2022-ben benyújtott tagsági kérelem, majd a 2024-es pozitív uniós válasz, illetve a Kijevben 2025 júliusában elfogadott ütemterv alapján

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/simplification/>

⁸ Az Észak-Macedóniában, Bosznia- Hercegovinában és Koszovóban időről időre fellobbanó összecsapások a térség iránt kevésbé érdeklődők számára is érthetővé teszik ezt a szempontot.

a folyamatban lévő ügyek közé sorolható. Kézenfekvő, hogy egy Lengyelországot vagy Spanyolországot megközelítő népességű állam belépése mindent átrendezne az Unióban. Kezdődne ez az Európai Parlament összetételével, folytatódna a védelmi szektorral, és befejeződne a közös alapok elosztásával. Nem utolsósorban pedig háborúban álló országot nem lehet felvenni a közösségbe.⁹

Ukrajna tagjelöltségével két nagy kérdéskör kerül a középpontba. Egyrészt mindazon uniós reformok, amelyeknek szükségességét a közösség a negyedszázaddal ezelőtti keleti bővülés során felismerte, de nem valósított meg, megkerülhetetlenné váltak. Eerre tett kísérletet a Bizottság a 2028–2034 közötti időszakra vonatkozó javaslatával, amely a hagyományos kiadási címeket egybeolvasztaná, és az összkiadás 40 százalékában maximálná. Ennek a felvetésnek azonban egyelőre nincs többsége a tagállamok között.

Másfelől ismét gyakorlati jelentőségre tesz szert az a felismerés, hogy a bővülés a szomszédság pacifikálásának leghatásosabb eszköze lehet.¹⁰ Ez voltaképpen már az 1981-es görög csatlakozásnál sem volt másképpen. Ugyanakkor Ukrajna mind méretét, mind katonai erejét tekintve alapvetően átrendezné az erőviszonyokat.

Ezt a két mozzanatot úgy is megfogalmazhatjuk, hogy a további bővülés egyik akadálya technikai, hiszen az EU belső döntési és működési mechanizmusának egészét érinti. Konkrétan nem tudunk elképzelni olyan elrendezést, amelyben a jelenleginél is nagyobb kerek asztal, több tolmács és testőr mellett, áttekinthetetlen napirenddel és bábeli nyelvzavarban tudna döntéseket hozni a Tanács, még hozzá sok – bár fokozatosan csökkenő számú – esetben az egyhangúság követelményének megőrzésével. A korábbi magyar kormány öncélú destruktivitása (Csaba, 2026; Szent-Iványi, 2026) a kételkedők számára is egyértelművé tette, hogy részint a többségi döntések, részint a nem mindenkit átfogó „megerősített együttműködés” (mint például az ukrán ügyben az „elkötelezettek koalíciója”) jelentheti a jövő útját. Ehhez nem szükséges az alapszerződések módosítása, amelynek esélye a mai euroszkeptikus légkörben csekély.¹¹ Ezzel szemben a monetáris unió vagy a közös katonai lépések már a gyakorlatban is igazolták a rugalmas együttműködési formák, vagyis az úgynevezett változó geometria életképességét.

A csatlakozás másik korlátját tartalminak is nevezhetjük. Míg Izland, Svájc vagy Norvégia csatlakozása nem csak azért nem okozna nagyobb kihívást, mert nettó befizetők lennének, legalább ilyen fontos, hogy az Európai Gazdasági Térség (EGT) részeként politikai és gazdasági rendszerük lényegében ma is EU-kompatibilis. A 2014-ben megkötött ukrán társulási megállapodás, amely 2016 januárja óta „átfogó egyezményként” működik,¹² elvileg ugyanezt szolgálta volna kibővített formában. Ez utóbbi 2025 októbere óta jöghatályos, de nem bizonyult ugyanilyen eredményesnek.

⁹ Ciprus esetében fönnáll a fél évszázados megosztottság, katonai konfliktus azonban a balkáni és a posztsovjeti államoktól eltérően ott nincsen.

¹⁰ Ezt részletesen és máig érvényes érvekkel fejtette ki Balázs (2014).

¹¹ Ezt hangsúlyozta konferenciánkon Martonyi János.

¹² <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>

Ismeretes, hogy nem csekély akadémuskodás után végül is 2026 nyarán elindult az első fejezetekről szóló tárgyalás. A csúcsszintű bizakodó nyilatkozatok és határidők a tárgyalással járó szimbolizmus részének tekinthetők. Ugyanakkor bennfentesek (Kuleba, 2026) egyértelműen arról beszélnek, hogy az ukrán tagság lényegében politikai keretet jelentene. Nem világos, mely kérdésekben és milyen jellegű szavazati vagy vétőjog illetné meg az ukránokat. Ugyanakkor világos, hogy hacsak nem kerülne sor a közös agrárpolitika alapvető reformjára – mind a területalapú támogatások, mind a kifizetések előfeltételének minősülő környezeti szempontok tekintetében –, ezen a területen teljes jogú, valós tagságra nem kerülhetne sor. További részletek nélkül is nyilvánvaló, hogy a bővülés és a belső reformok – egyelőre embrionális állapotban lévő – megvalósulása akarva-akaratlanul összekapcsolódik egymással.

Ez a kérdés a másik oldalról nézve is hasonlóképpen nehéz. Az ukránokkal erősen rokonszenvező Magyar és Madlovics (2024) a részleteket illetően sok tekintetben hasonló rendszerbeli elégtelenségeket mutatnak ki, mint amilyenek a délkelet-európai országokat jellemzik. A fentebb idézett kötet legfontosabb meglátása az, hogy míg Ukrajna alapjaiban levetkőzte a szovjet katonai-gazdasági rendszert, Oroszországban ez a rendszer tovább élt, és jórészt éppen ez magyarázza az orosz gazdaság és társadalom ütésállóságát, háborús állóképességét.¹³

Az alapvető gondot az jelenti, hogy a 35 esztendővel ezelőtti helyzethez képest nem ez a megfelelő mérce az ukrán tagjelölt európai uniós érettségének megítéléséhez. Már a korábbi tagfelvételeknél is kiderült, hogy az uniós érettség/éretlenség kérdése többéves, alapos, helyszíni vizsgálatokon alapuló mérlegelést igényel. Ez volt a magyar tapasztalatból is ismert *acquis screening*. Ebben azt vizsgálták, hogy a politikai deklarációkon és a *jogszabályok kihirdetésén túl mennyire érvényesül az uniós gyakorlat, szokásrend, jogértelmezés a tagjelölt ország mindennapjaiban*. A költségvetés és a statisztika elkészítésnek módszertanától egészen az akadémiai szabadság gyakorlati érvényesüléséig terjedő körről van/volt szó. Ma tehát már a politikai mérlegelésnek is figyelembe kell vennie, hogy az úgynevezett új tagállamok, de a régiek közül is több (például Olaszország) formálisan teljesíti ugyan az uniós követelményeket, de érdemi betartásukat gyakran elkerüli. Ez tovább élezte az uniós megoldásokat sok esetben működőképesse tévő informalizmus ellentmondását. Éppen ezért a múlthoz képest akár jelentős előrelépés is kevés lehet. Nem utolsósorban azért, mert az integráció olyan területekre is kiterjedt, amelyek kezdetben nem tartoztak ide. Csak az ismertebb példákra maradva: a bankunió, a környezetvédelem, a bevándorláspolitikai, sőt a külkereskedelempolitika sem tartozott a Római Szerződés idején brüsszeli hatáskörbe, sem részben, sem egészében. Ma ugyanezt leíró értelemben nem állíthatjuk,¹⁴ legföljebb a patrióták pártcsaládjának narratívájában vetődhet ez föl; a jogi és politikai realitás teljesen más. Ez pedig a keleti és déli tagjelöltek számára adottság, nem választás kérdése.

¹³ Utóbbinak magyarázata az európai fogalmak szerint felfoghatatlan elnyomás és az alapvető közszükségleti cikkek és szolgáltatások folyamatos elérhetősége, beleértve a bankkártyás fizetéseket is lehetővé tevő saját elszámolási rendszert.

¹⁴ Ezen összetett kérdésekről lásd Halmi, 2024, 132–138. o.

Az ukrán uniós érettség mértékét és idejét a nemzeti jogszabályoknak az EU normáival való egybevetése, vagyis a fõnt említett *acquis screening* hivatott meghatározni. Ez az eljárás a kelet-közép-európai országoknál egy négyéves formális elõcsatlakozási fázist követõen további bõ két évet igényelt. Ez a szakasz – természetesen szerint – aligha rövidíthetõ le geopolitikai érvelésre hivatkozva. Ami a fentiekbõl belátható, az az, hogy *az Ukrajna és az EU közötti társulási kapcsolat elmúlt évtizede közelebb hozta ugyan Ukrainát az Unióhoz, ez azonban inkább politikai, semmint intézményi szinten értendõ, és az EGT-hez semmiképpen sem mérhetõ.*

Napjainkra nyilvánvalóvá vált, hogy az EU mûködõképessége csak a döntéshozatali rendszerének megújítása esetén tartható fenn. Ez a déli és keleti bõvülés nélkül is napirenden lenne, és – a környezetvédelemtõl a munkaerõpiacig – számos területen már ma is élõ gyakorlatnak tekinthetõ, és elsõsorban az egyhangúság háttérbe szorítását jelenti. *Egyre több területen érvényesül a „tettrekészek koalíciója” vagy a hagyományos területeken a „megerõsítet együttmûködés”.* Ez annyit tesz, hogy az adott kérdéskörben elkötelezettek nem föltétlenül várják ki, hogy mindenki kövesse õket, hanem mintegy elõreszaladnak. Teszik ezt annak reményében, hogy a jó példa ragadós. Ez volt a monetáris unió területén alkalmazott módszer, s most ekképp történik Ukrajna katonai és pénzügyi támogatása is. A *Journal of European Public Policy* e kérdéskört áttekintõ különszámának vezetõ cikkében Smeets és Beach (2026) négy kiemelt terület – az iparpolitika, a védelem, a migráció és a tőkepiacok – párhuzamos elemzésével arra hívja fel a figyelmet, hogy a válságkezelés idején kialakult, majd rögzült döntés-elõkészítési gyakorlat, amelyet a napi események hatása és a már bekövetkezett válságokra való reagálás ural, nem alkalmas e távlatos kérdéskörök érdemi és fõként eredményes megoldásainak kimunkálására.¹⁵

Ezen túlmenõen elkerülhetetlenné válik *az eddig külön kezelt, de egymással szorosán összefüggõ költségvetési és bõvítési tervek összehangolása.* Röviden: az esetleges további bõvülés mindenképpen nagyvonalúbb közös finanszírozást igényel. Egyre több iparpolitikai és katonai cél kerül ki a közös költségvetési finanszírozás körébõl, és ez az ukrainai támogatásokra is egyre inkább igaz. Emiatt felértékelõdik a hitelfinanszírozás szerepe, amelynek feltételeit és a fedezetért viselt felelõsséget magas szintû jogi szabályozásban kell rendezni. Leegyszerûsítve: a 2028-ban kezdõdõ idõszakban a Bizottság 2 billió eurós tervezete sem tartalmaz elegendõ forrást sem az esetleges bõvülés, sem az új – különösen a katonai jellegû – célok finanszírozására.

Európa – Amerika nélkül?

Míg az integrációelméletekben a nemzetgazdaságok összefonódása bizonyos feltételek mellett mintegy automatikusan megy végbe, a gyakorlat mást mutat. Monográfiájában Berend (2021) eredeti dokumentumok igen alapos elemzésével igazolja, hogy

¹⁵ Ez valóban messze vezetõ felvetés, hiszen az európai alkotmány 2002-es kezdeményezésének kudarcá óta az EU munkamódszerének egyik fõ vonása volt az átfogó vitakérdések és elvi megfontolások kizorítása a napirendrõl, a legkisebb közös többszörös megtalálhatósága érdekében.

az amerikai politika aktív szerepvállalása nélkül lényegében egyetlen komoly lépés sem történt volna az integráció tényleges elmélyítéséért.

E háttér ismeretében különösen megrázó az, amit az egykori amerikai védelmi államtitkár, Janine Davidson (2026) a nemzetközi rendszer halálaként jellemez, ami a Trump-adminisztráció tudatos bomlasztó tevékenységének következménye. Az esszé részletesen bemutatja, hogy az elmúlt két év kezdeményezéseinek mindig volt konkrét kedvezményezettje, de – még az iráni háborút is beleszámítva – az Egyesült Államok mint világpolitikai aktor biztosan nem tartozott ezek közé. Ha ugyanis az egypólusú, szabálykövető rendszer fő haszonélvezője az Egyesült Államok volt, akkor a két évszázaddal ezelőtti viszonyokat és gondolkodásmódot felidéző, egyoldalú, nyersanyag- és területszerző szempontokat követő, továbbá a presztízsszempontokat és a médiahatást meghatározónak tekintő gyakorlat aligha szolgálja az amerikai érdekeket. A beláthatatlan kimenetű, lezárhatatlan, bizonytalan összköltségű és nem egyértelmű haszonnal járó lépések *szembe mennek azzal, amit jó fél évszázada a nemzetközi tanulmányok tudománya a kölcsönös függőségekről feltárt* – bár ez a döntéshozók egy részét láthatólag nem nagyon zavarja. A helyzetet különösen veszélyessé teszi az excentrikus személyiségek, az eseti alapon alakuló koalíciók és az új technológiák, főleg a mesterséges intelligencia katonai használatának hagyományosan lebecsült együttes hatása (Westad, 2026). A korábbi évek viszonylagos egyensúlyán alapuló békerendet tehát a jövőben nem tekinthetjük adottságnak – az EU számára sem.

Míg az elmúlt három évtizedben legfőljebb fenyegetésként és tárgyalási ütőkártyaként vetődött fel az a gondolat, hogy az Egyesült Államok lényegében magára hagyhatja Európát, ez a felvetés napjainkra a napi politikai közhelyek közé sorolódott. Az Egyesült Államok 2025. novemberi biztonságpolitikai doktrínája Európát hanyatló térségként látta, míg a korábban fő ellenfélnek tekintett Kínai Népköztársaság kívánatos gazdasági, mi több, az együttműködés lehetőségét kínáló partnerként szerepel.¹⁶

Ebben a kontextusban már nem lehet pusztán pénzügyi alku kérdésének tekinteni az elnök felszólítását, hogy Európa gondoskodjék saját védelméről. A védelmi képesség és a ráfordítás közötti kapcsolatot leegyszerűsítve ugyanis a ráfordításnak a GDP 5 százalékára – a közkiadások egytizedére – rúgó arányát tekinti a lojalitás mércéjének.

Rövidre fogva: az európai védelmi képességek felfuttatásának igényét ismét amerikai kezdeményezésre ugyan, ám az amerikaiak uralta *NATO logisztikai, technikai, információmegosztási és parancsnoki rendszerén kívül hirdették meg*. Ez bizony gyökeresen új helyzet az elmúlt nyolc évtizedhez képest, és az összes felsorolt területen nagy kihívást jelent.

Mivel az új védelmi stratégia ügyében is előbb döntöttek a pénzügyi keretekről és a végcélról, majd csak ezt követően láttak neki az oda vezető út kijelöléséhez, egyelőre bizonytalan, hogy ebből konkrétan ki számára mi következik. *Már maga az a kérdés is megválaszolatlan, hogy a védelmi ipar felfejlesztése az EU szervezeti kereteiben történjék-e*. Az azonban egyértelmű, hogy ha – a korábbiaktól eltérően – a demokratikus Európa legfőbb védereje nem a NATO szervezetében kialakult parancsnoki,

¹⁶ <https://carnegieendowment.org/emissary/2026/01/trump-national-security-strategy>.

döntéshozatali és politikai egybehangolási, valamint információmegosztási rendszer (Olsen, 2024), akkor ennek a helyére valami másnak kell lépnie. Az EU közös védelmi és külpolitikája elvileg 1999 óta létezik ugyan, de nem azzal a céllal, hogy a NATO-ban már meglévő transzatlanti kereteket felülírja.¹⁷

Mindezek következtében reálisnak tűnik az az értékelés, amely szerint az EU alapvető stratégiai fordulatra kényszerül, amit a védelmi szektor újrendezése ural ugyan, de egyáltalán nem merül ki ebben (Henke et al., 2026). Jól látható, hogy az európai monetáris unió, a közös kereskedelempolitika (különösen Kína vonatkozásában), a környezetvédelem, a munkaerőpiac egy sor olyan megoldást hozott már eddig is, ami az Unió önjáró voltát, az Egyesült Államoktól elkülönült, időnként akár vele szemben álló megoldásait emelte ki. Bizonyára sokatmondó, hogy az EU nem vette föl a kesztyűt az amerikai elnök gyermekes vámháborús kezdeményezéseiben. Nem kevésbé lényeges, hogy Iraktól és Afganisztántól eltérően sem a közel-keleti konfliktusban, sem a világ más részeiben folyó konfliktusok esetében sem volt látható a korábbi, NATO-szerephez illeszkedő támogatás.

E kérdéskör további taglalása nélkül is egyértelmű, hogy amikor az EU értelmét adó végső kérdések boncolgatása merül föl (amint a belső intézményi reformok és a bővülés kapcsán már napirendre került), nem halasztható tovább a stratégiai válasz. Természetesen fölvethető, hogy hol vannak azok a Jean Monnet-, Walter Hallstein- vagy Jacques Delors-léptékű politikai szereplők,¹⁸ akik az efféle kérdéseket a döntéshozók és a széles közvélemény számára is emészthetővé tennék.

Következtetések

A fenti hat tézist áttekintve úgy látjuk, hogy az Európai Unió előtt nem egyszerűen újabb válságok kezelésének feladata áll. A nemzetközi rendszer átrendeződése, az Egyesült Államok szerepének bizonytalanná válása, a biztonságpolitikai környezet megváltozása, valamint az európai versenyképesség tartós problémái együttesen teszik szükségessé az integráció mai működési kereteinek újragondolását. Ehhez járul a további bővülés lehetősége és az ebből fakadó intézményi, költségvetési és politikai alkalmazkodás kényszere. A következő évtizedben ezért nem kerülhető meg annak eldöntése, hogy az Európai Unió milyen eszközökkel és milyen mértékben képes közös választ adni azokra a kihívásokra, amelyek korábban elsősorban nemzeti keretek között jelentek meg.

A vizsgált kérdések közös tanulsága, hogy a részmegoldások önmagukban aligha lesznek elegendők. A további bővülés nem választható el a döntéshozatali rendszer

¹⁷ Ennél derülátóbb Freudlsperger és Schimmelpfennig (2026) áttekintése, amelyben a területvédelemtől az önálló parancsnoklásig terjedő körben elkerülhetetlennek látják annak megerősítését és tartalommal való feltöltését, amit a NATO európai lábaként tárgyalnak az irodalomban.

¹⁸ Ez idő szerint inkább az euroszeptikusok radikális vonala, például Marine Le Pen és Andrej Babiš, Pedro Sánchez és Robert Fico élvezi a közbizalmat. Ráadásul az egész uniós projekt nagyrészt elvesztette támogatottságát, különösen az eredményeit magától értetődőnek tekintő új nemzedék körében.

reformjától, a közös költségvetés nagyságától és szerkezetétől, valamint az uniós szakpolitikák átalakításától. Hasonlóképpen, az európai védelmi képességek erősítése nem pusztán a katonai kiadások növelésének kérdése, hanem intézményi, iparpolitikai és finanszírozási döntéseket is igényel. A versenyképesség javítása pedig nem választható el a tőkepiaci integrációtól és attól, hogy az uniós szabályozás miként képes összeegyeztetni a közös célokat a piaci alkalmazkodással. Mindez arra utal, hogy az EU-nak a válságok egymást követő kezelésén túl hosszabb távú, összehangolt stratégiai gondolkodásra van szüksége (Székely, előkészületben).

Különösen fontos ebből a szempontból a közös finanszírozás kérdése. A kiadási célok szaporodása mellett a források bővítése nélkül egyre nehezebb lesz összeegyeztetni az új uniós ambíciókat a költségvetési realitásokkal. A Next Generation EU esetében alkalmazott közös hitelfelvétel jelentős újítást hozott, de önmagában nem oldotta meg a közös finanszírozás hosszabb távú problémáját. A következő időszakban ezért *nem kerülhető meg annak tisztázása, hogy mely feladatokat érdemes közösen finanszírozni, milyen források állnak ehhez rendelkezésre, és milyen felelősség kapcsolódik az esetleges közös eladósodáshoz*. A bővülés és az új stratégiai célok egyaránt csak akkor lehetnek fenntarthatók, ha ezekkel a kérdésekkel párhuzamosan az uniós döntéshozatal működőképessége is biztosítható.

Magyarország szempontjából mindebből az következik, hogy az európai integrációhoz való viszonyt sem lehet tovább kizárólag a nettó pénzügyi pozíció kérdésére szűkíteni. A tagság értéke a piacméretben, a biztonságban, a közös intézményekben, valamint a kutatás-fejlesztési és egyéb együttműködési lehetőségekben is megjelenik. Ha az Európai Unió valóban új fejlődési pályára kényszerül, *Magyarországnak nem pusztán alkalmazkodnia kell az új helyzethez, hanem saját érdekei alapján aktív és kezdeményező integrációs stratégiát kell kialakítania*. A következő évek tétje ezért nem csupán az, hogy mekkora lesz az uniós költségvetés, vagy milyen lesz Magyarország nettó pozíciója, hanem az is, hogy milyen Európai Unió jön létre, és abban Magyarország milyen szerepet kíván betölteni.

Hivatkozások

- Aghion, P. (2026, 24 February). *Creative destruction, AI, and the European recovery* [Public lecture]. London School of Economics and Political Science. <https://www.lse.ac.uk/lse-player/creative-destruction-ai-and-the-european-recovery>
- Balázs, P. (Ed.). (2014). *An EU with 36 members?* CENS & CEU Press.
- Berend, T. I. (2021). *Az Európai Unió története*. Kossuth Kiadó.
- Bíró-Nagy, A., & Medve-Bálint, G. (Eds.) (2026). *The path of Hungary's EU membership*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-94009-5>
- Bolouri, A., Lohse, T., & Qari, S. (2026). Can Europe deliver NATO's five per cent? *Intereconomics*, 61(2), 86–92. <https://doi.org/10.2478/ie-2026-0018>
- Brenner, D. (2022). *Fortressing on markets: Financial supervision in the capital markets union* [Doctoral dissertation]. Central European University.
- Csaba, L. (2025). Globalization and Europeanization: A Central European perspective. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(2), 1–18. <https://doi.org/10.3390/jrfm18020053>

- Csaba, L. (2026). A külgazdasági irányváltás. In Gyurgyák, J., Kovách, I., Pálinkás, J., Romsics, I., & Szathmáry, E. (szerk.), *Merre tovább?* (195–210. o.) Osiris Kiadó.
- Csaba, L. (megjelenés alatt). A globális illiberalizmus arculatai. In Szanyi, M., Szunomár, Á., & Török, Á. (szerk.), *A hatalom, a technológia és a függőség új mintázatai. Trendek és töréspontok*. VII. köt. Akadémiai Kiadó.
- Davidson, J. (2026, 9 April). *The death of the international order?* Orbis, 69(1). <https://orbisjournal.org/wp-content/uploads/2026/04/Final-Spring-2026-V69I1.pdf>
- Draghi, M. (2024). *The future of European competitiveness: Part A, A competitiveness strategy for Europe*. European Commission. https://commission.europa.eu/topics/competitiveness/draghi-report_en
- Európai Bizottság. (2019). *Az európai zöld megállapodás*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_hu
- Európai Bizottság. (2025, 19 March). *Megtakarítási és beruházási unió: Stratégia a polgárok vagyonának és az EU gazdasági versenyképességének növelésére* (COM/2025/124 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52025DC0124>
- Farkas, B. (2024). Versengés és partnerség. A zöld és digitális átalakulás iparpolitikája az Európai Unióban és az USA-ban. In Györffy, D., Benczes, I., & Rosta, M. (szerk.), *Közgazdaságtan és gazdaságpolitika* (156–164. o.). Akadémiai Kiadó.
- Freeman, J. (2026, 24 August). Trump persuades Europe. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/opinion/trump-persuades-europe-740e8549>
- Freudlsperger, Ch., & Schimmelfennig, F. (2026). The Europeanisation of NATO. *Journal of Common Market Studies, Annual Review*, 1–13. <https://doi.org/10.1111/jcms.70146>
- Györffy, D. (2026). Az iparpolitika dilemmái az Európai Unióban és Magyarországon. Az akkumulátorgyártás és a védelmi ipar összehasonlítása gazdaságfejlesztési szempontból. *Közgazdasági Szemle*, 73(11). IDE MAJD A DOI-T BEÍRJUK, HA MEGLESZ!
- Halmai, P. (2024). Globalizáció, deglobalizáció, fragmentáció: az EU kereskedelempolitikai kihívásai. In Györffy, D., Benczes, I., & Rosta, M. (szerk.), *Közgazdaságtan és gazdaságpolitika* (121–140. o.). Akadémiai Kiadó.
- Henke, H., Marinova, J., & Knobloch, T. (2026). Europe goes its own way. *Foreign Affairs*, 105(5). <https://www.foreignaffairs.com/europe/europe-goes-its-own-way#>
- Kuleba, D. (2026, 30 April). Ukraine's 'existential battle' with Russia [Rachman Review]. *Financial Times*. <https://www.ft.com/content/96758056-1b4e-49b0-bdff-44b04646317c?syn-25a6b1a6=1>
- Letta, E. (2024). *Much more than a market: Speed, security, solidarity. Report to the European Council*. <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>
- Magyar, B., & Madlovics, B. (Eds.). (2024). *Ukraine's patronal democracy and the Russian invasion*. CEU Press. <https://doi.org/10.1515/9798887194301>
- Olsen, J. A. (Ed.) (2024). *Routledge handbook of NATO*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003364108>
- Palánkai, T. (2024). Reflections on the future and reforms of the EU – some concluding remarks. In G. Kutasi (Ed.), *Domi esse et in Europa et in mondo* (pp. 39–50). Ludovika Egyetemi Kiadó. https://doi.org/10.36250/01181_02
- Palma, N. (2026). *Europe's poison pill: The unintended consequences of Cohesion Funds and why they must end*. Cambridge University Press.
- Schramm, L., & Zgaga, T. (2026). The realisation of the Next Generation EU: Taking stock of the Recovery and Resilience Facility. *Journal of European Public Policy*, 33, 1–23. <https://doi.org/10.1080/13501763.2026.2716085>

- Smeets, S., & Beach, D. (2026). The European Council's playbook for dealing with major challenges. *Journal of European Public Policy*, 33, 1–24. <https://doi.org/10.1080/13501763.2026.2699315>
- Székely, P. I. (előkészületben). Az EU a XXI. században. In Szunomár, Á., Szanyi, M., & Török, Á. (szerk.), *Trendek és töréspontok*. VIII. köt. Akadémiai Kiadó.
- Székely, P. I., & Halmai, P. (Eds.). (2026). *The future of European integration*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-032-20186-7>
- Szent-Iványi, I. (2026). Az elvesztett presztízs visszaszerzése. In Gyurgyák, J., Kovách, I., Pálincás, J., Romsics, I., & Szathmáry, E. (szerk.), *Merre tovább?* (210–224. o.) Osiris Kiadó.
- Westad, O. A. (2026). *The coming storm*. Allen Lane.